

Nečas, Ctibor

Kapitálová expanze Ústřední banky českých spořitelen v předvečer první světové války

In: *Otázky dějin střední a východní Evropy. [I.]*. Hejl, František (editor).
Vyd. 1. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1971, pp. 303-318

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/120770>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

KAPITÁLOVÁ EXPANZE ÚSTŘEDNÍ BANKY ČESKÝCH SPOŘITELN V PŘEDVEČER PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY

Nebývalé tempo průmyslového rozmachu i uspokojivý vývoj zemědělské výroby za hospodářské konjunktury v l. 1905–1907 byly vystřídány prudkým ochabnutím, které se projevovalo omezováním stavební činnosti i snižováním produkce v oborech příbuzných se stavebnictvím, dále i v potravinářském průmyslu a v průmyslu textilním.

V r. 1910 nastal znovu obrat v průmyslové konjunkturu, která pronikla nejdříve do oborů těžkého průmyslu, později i do průmyslu potravinářského a nakonec na přechodnou dobu i do průmyslu textilního.

V obou konjunkturách dosahovala jednotlivá průmyslová odvětví a s nimi i obchod značných zisků, takže české peněžnictví charakterizují značné kapitálové přebytky. Dostatku levných peněz využívaly české peněžní ústavy ke zvýšené činnosti a k posilování svých akciových jistin.

Mezi pražskými obchodními bankami si počínala nejpodnikavěji mladá Ústřední banka českých spořitelen, která od r. 1903 vyhledávala zisky v širším prostoru, než jaký jí vymezovaly jen hranice českých zemí.

V počátečním vývojovém období našla nepříznivější obchodní odvětví v emisní činnosti a v eskontu směnek, v nichž dosáhla nezvyklých úspěchů zvláště u slovanské klientely v habsburské monarchii.¹

V provozu běžných bankovních obchodů pokračovala banka i po r. 1907. Nepříznivá situace na trhu ukladacích papírů ji však přiměla k tomu, že podstatně omezovala emise vlastních obligací a v nečeském prostředí (zvláště v Chorvatsko-Slavonsku a v Bukovině) povolování komunálních zápůjček docela zastavila.²

¹ C. Nečas, K počátkům obchodů Ústřední banky českých spořitelen se slovanskými zeměmi, Slezský sborník 64/1966, str. 190–198.

² Archív Investiční banky v Praze (dále jen AIB), fond ÚBČS, sign. A 26, VV – 19. X. 1907 a výroční zpráva ÚBČS 5. (1907). Od 1. I. do 31. XII. 1907 a 6. (1908). Od 1. I. do 31. XII. 1908. Dále srov. zprávy úředníků banky: J. Stejskal, Vývoj poměrů v Chorvatsko-Slavonsku, Peněžní obzor I, č. 2, str. 34–35; V. Bontescu, O rumunském peněžnictví v Uhrách a v Sedmíhradech, tamtéž II, č. 2, str. 27–31.

Novým poměrům se banka přizpůsobila i zavedením tzv. prémiových vkladů. Vlastník jejich dluhopisů, které tehdy mohl zakoupit jen za kurs 100 K, měl právo uložit si vklad na prémiovou knížku do výše nominale dluhopisů a sazbu vyšší než obvyklou.³ Banka tím získala odbyť pro své emise i nové prostředky, které potřebovala zvláště k rozsáhlým pasivním obchodům — eskontu směnek.

Eskontem směnek se poskytovaly a dále rozšiřovaly směnečné úvěry spíše cizině než českému domácímu teritoriu, neboť tam byly obchody rentabilnější a poskytovaly vyšší míru zisku.

V r. 1907 banka vstoupila do úzkých eskontních styků s Ústřední bankou uherských peněžních ústavů v Budapešti (Magyar pénzüntézet központi hitelbank reszvénytársaság), Spořitelním a úvěrním ústavem a. s. Viktoria v Aradu (Viktoria — institut de credit si economice societate pe actii), Charvátskou zemědělskou bankou v Záhřebu (Hrvatska poljodjelska banka), Charvátskou úvěrní a směnářenskou bankou v Brodu n. S. (Hrvatska eskomptna i mjenjačna banka), Jižní hospodářskou bankou v Subotici (Délvidéki közgazdasági bank) a Bělehradskou obchodní bankou (Beogradska trgovačka banka). Všem těmto ústavům povolovala velké úvěry (budapeštské bance a aradské společnosti dokonce ve výši 5 mil. K), které však byly nedostatečně sledovány.

Rovněž pro akce Svazu težařů nafty poskytla banka vysoký úvěr 5 mil. K Akciové svazové bance ve Lvově (Akcyjny bank związkowy). Jednání o tento úvěr byla však dosti zdlouhavá, neboť narazila na odpor konkurence. Teprve na základě osobních intervencí „kvůli hladkému vyřízení“ byla podepsána smlouva, podle níž se banka zavázala k financování státních dodávek nafty a Svaz dal potřebné množství akcií bance do zástavy po dobu, než by byl splacen úvěr.⁴

Vysoké úvěry vyměřovala banka i soukromníkům, a to proti původní zásadě, že bude úvěrově pracovat výhradně s peněžními ústavami. Knížeti Lubomirskému bylo například povoleno 1,5 mil. K úvěru proti zavězení na jeho statky ve Světlově.

Podle přehledu pasivních obchodů eskontovala banka jenom v r. 1908 celkem 137 514 směnek v obnosu 241 450 516,52 K, z čehož připadalo 6239 kusů v obnosu 15 705 675,62 K na centrálu v Praze, 32 417 kusů v obnosu 58 211 770,72 K na filiálku v Brně, 20 825 kusů v obnosu 63 132 231,93 K na filiálku ve Vídni, 56 103 kusy v obnosu 68 813 716,32 K na filiálku ve Lvově a 21 930 kusů v obnosu 35 587 121,93 K na filiálku v Terstu.⁵

Z přehledu je zřejmo, že ÚBČS upevnila své eskontní spojení s východními ústavami na úkor domácích peněžních ústavů, zatímco s jižními ústavami styky ve srovnání s předcházejícím obdobím vcelku stagnovaly.

Na jednotlivé peněžní ústavami podle národnosti připadaly následující eskontní obchody:

³ Valná hromada ÚBČS, Spořitelni obzor VI, str. 104; Oprávnění spořitelni k upisování akcií ÚBČS, tamtéž VIII, str. 160.

⁴ AIB, fond ÚBČS, sign. A 27, VV 5. XI. 1908, 28. V. 1909 a 15. X. 1909. Srov. i Haličský průmysl petrolejový, Peněžní obzor II, č. 2, str. 34–35; J. Sekáč, Průmysl petrolejový v Rakousku a haličská produkce nafty, Bankovní zprávy VI, č. 5, str. 1–2.

⁵ Výroční zpráva ÚBČS 6. (1908), od 1. I. do 31. XII. 1908, Praha 1908, str. 25–26.

Přehled eskontního obchodu ÚBČS r. 1908

Peněžní ústavy	Směnky v kusech	Obnos v K	Podíl v %
české	9 372	21 096 190,83	8,70
polské	59 281	78 152 972,00	32,42
rusínské	6 172	12 576 617,65	5,22
slovenské	3 130	7 418 556,68	3,06
chorvátské	21 307	33 172 849,67	13,70
srbské	9 291	10 953 785,91	4,53
slovinské	303	1 643 007,40	0,68
rumunské	15 895	22 092 152,26	9,17
maďarské	8 293	43 494 807,26	17,98
italské	1 213	2 436 770,44	1,02
německé	3 257	8 412 806,42	3,47

Po r. 1908 banka svou eskontní činnost ještě dále stupňovala. Nejprve navázala nové úvěrové styky s jihoslovanskými peněžními ústředními (Gospodarska sveza v Pulji a Zadružni savez ve Splitu) a s Ústřednou bankou, účastinářským spolkem v Budapešti (Kőzponti bank részvénytársaság) a navázala nové úvěrové spojení s ústřednou rumunských raiffeisenek (Centrală insoțitor economice româna din Bucovina).

Později pak kromě drobných úvěrů povolila zvláště velké úvěry akciové bance Tatra v Turčianském Sv. Martině a Brněnské bance v Brně a zvýšila úvěry Ústředné bance, účastinářskému spolku v Budapešti a bukovinským peněžním ústředím (kromě rumunské Centraly i Sojuzu ruských chljbiorobskich spilok na Bukovinu).

Vydatným pomocníkem v kapitálové expanzi na nečeských peněžních trzích se staly ÚBČS její přidružené ústavy, které prováděly se zarážející až velkorysostí zakladatelskou činnost.

Prvním z těchto přidružených ústavů byla Securitas, peněžní společnost s ručením omezeným v Praze, která zahájila svou činnost 21. dubna 1907. Podle stanov měla přejímat důvěrnictví a zastupitelství, zabývat se revizemi jiných ústavů i soukromých podniků, doporučovat peněžním ústavům odborně vzdělané úředníky a obstarávat substitute při onemocněních a dovolených, zajišťovat revize daňových přiznání, zúčastňovat se odbornou radou i kapitálem při vzniku různých obchodních společností atd.⁶

Společnost sídlila v Praze a postupně zakládala svá zastupitelství při filiálkách ÚBČS v Brně, Černovicích, Lvově, Terstu, Vidni a Krakově. Svůj hlavní program záhy opustila, začala vystupovat samostatně a věnovat se ryze úvěrové a ostatní peněžní činnosti. Její vývoj byl překotný a neodpovídal ani rozsahu vlastního jmění, ani rozsahu svěřených peněžních prostředků.⁷

Zakladatelská činnost peněžních ústavů kladla vysoké požadavky na

⁶ AIB, fond ÚBČS, sign. A 14, SR 21. IV. 1907 a 15. VIII. 1908. Srov. i Compass XLIV (1911), I, Vídeň 1910, str. 799; Securitas, spol. s r. o., Herold II, č. 1, str. 3 a č. 11, str. 6.

⁷ AIB, fond ÚBČS, sign. A 26, VV 1. VIII. 1908 a 9. X. 1908; sign. A 27, VV 31. X. 1908. Srov. i Česká hospodářská práce na jihu slovanském, Herold II, č. 7, str. 4; Výroční zpráva Securitas za r. 1910, tamtéž, č. 11, str. 3. Dále i Compass XLV (1912), I, Vídeň 1911, str. 893.

kapitálovou pohotovost a bylo třeba při ní dbát na to, aby rozsah bankovních transakcí zůstal ve správném poměru k vlastnímu jmění ústavu. Podle této zásady by však Securitas, odkázaná na poměrně nízký kmenový kapitál, mohla provozovat jen nepatrnou část zamýšlených obchodů. Jestliže se však i přesto pouštěla do nezvyklých transakcí, bylo to svědectvím toho, že pracovala z valné části s kapitálem svého mateřského ústavu a byla tedy jen formálně samostatná.

ÚBČS využívala této závislosti zejména k tomu, že ji Securitas odtěžovala od mnoha nepříjemných závazků. Vedle příprav k akcionování jedné z největších rakouských textilních firem Hernych a syn v Ústí n. Orł. to bylo zejména financování stavebních podniků na jaderském pobřeží.

Banka se zajímala o rakouské Přímoří od srpna r. 1908, kdy byla prostřednictvím terstského zastupitelství Security upozorněna na možnost mimořádných bankovních transakcí.

Po schválení příslušných návrhů vyslala proto svého zástupce k nezávaznému jednání a již v říjnu r. 1908 povolila Securitě úvěr 1,2 mil. K pro společnost Opatijská elektrická malodráha (Abbazianer Elektrizitäts- und Kleinbahn) na stavbu železnice v Opatiji. Toto obchodní spojení bylo tak těsné, že společnost přešla pod úplný vliv Security.

Současně se stala Securitas i hlavní věřitelkou vídeňského podnikatelství staveb J. L. Münze Rakouská Riviera (Österreichische Riviera A. G., Jacob L. Münz), jemuž byl povolen r. 1909 úvěr 750 000 K na dostavbu hotelových zařízení v Pulji a později byl tento úvěr nerozvázně rozšiřován i o zápůjčky přímořským obcím na stavbu železnic, hotelů i domů v Pulji, Porečí a Boruttu.⁸

Touto transakcí chtěla ÚBČS udržet chod všech podniků, kterým hrozilo poškození následkem nepříznivých peněžních poměrů Münzova podnikatelství staveb. Místo očekávaného zisku však bance spojení s touto firmou přineslo vážné nesnáze a společnost Securitas způsobilo úplnou imobilizaci.

Stejně lehkomyšlně začal provozovat své obchodní podniky i jiný přidružený ústav ÚBČS – akciová banka Bohemia v Praze.

Podnět k jejímu založení poskytl vlastní úvahy o zprostředkovávání vystěhovaleckých peněz, jimiž se výkonný výbor banky začal poprvé zabývat při návštěvě amerických krajanů v Praze a jejich účasti na sokol-ském sletu r. 1907.

Podruhé se banka vrátila k potřebě organizování vystěhovaleckých peněz a navázání styků s Amerikou na sklonku r. 1908, kdy byla svým důvěrníkem upozorněna, že podobnou činnost míní perspektivně vyvíjet i Charvátská úvěrní a směnářská banka v Brodu n. S.⁹

Snad to bylo právě toto expozé bankovního důvěrníka, které urychlilo rozhodnutí ÚBČS, že dala v průběhu r. 1909 vypracovat stanovy akciové banky Bohemie a zadala předběžnou koncesi Securitě.

Nový ústav měl zahrnout do svého programu přímý styk s cizinou a hájit při něm zájmy vystěhovalců, napomáhat exportu a uplatňovat se

⁸ AIB, fond ÚBČS, sign. A 27, VV 4. a 10. IX. 1909 a 7. a 29. I. 1910.

⁹ Tamtéž, sign. A 26, VV 1. a 22. VI. 1907; sign. A 27, VV 6. XI. 1908 a 8. I. 1909. Srov. i Compass XLIV (1911), I, Vídeň 1910, str. 419–420.

při importu. ÚBČS zdůvodňovala svou zakladatelskou akci tím, že české průmyslové podniky potřebovaly nová odbytíště, obchody dobré nákupní a prodejní prameny a vystěhovalci pevný styk se svou vlastí: „Ten, kdo má příležitost sledovat běh našeho hospodářského života, ocení jistě myšlenku naznačenou, neb cítíme to dnes všichni, že hranice naší vlasti a hranice našeho státu jsou nám příliš těsné, a nemá-li býti náš průmysl i obchod rdousen ve svém rozvoji, pak musíme navázati styky další, styky s cizinou, abychom mohli těmto důležitým hospodářským činitelům vývoj usnadnit a jejich výdělečnou činnost znásobiti.“¹⁰

Po schválení stanov Bohemie, podle nichž měla být polovina kapitálu této akciové banky upsána v kruhu aktivních činitelů ÚBČS a tím zajištěn mateřskému ústavu i rozhodující vliv v nové bance, byla svolána 5. prosince 1908 ustavující valná hromada. Nově založená banka si vytkla za úkol zprostředkovávání vystěhovaleckých úhrad z Ameriky do vlasti, vymáhání pohledávek a dědictví v cizině a obstarávání veškeré agendy s cizinou, remburování a provádění výplat do ciziny a podporování zahraničního obchodu.

Záhy po konstituování Bohemie došlo ke vzájemným návštěvám zástupců ÚBČS a bankovního domu Brodský a Sovák v New Yorku. Správní rada poté schválila koupit této americké bankéřské firmy, která měla tvořit protějšek evropské Bohemie.

Svou činnost zahájila Bohemia 1. ledna 1910. Zřídila nejdříve agentury v Brně, Budapešti, Krakově, Černovicích, Lvově, Terstu a Vídni a převzala firmu Brodský a Sovák, kterou proměnila v inkorporovanou akciovou společnost a položila tak základ ke stykům s českými vystěhovalci na americkém kontinentě. Současně spolupracovala s ÚBČS při založení jejího pobočného ústavu Bank of Europe k pěstování všech odvětví bankovních obchodů v USA.¹¹

Vedle organizace vystěhovaleckých peněz se Bohemia věnovala i ryze obchodní činnosti, kterou nechtěla nebo nemohla provozovat ÚBČS.

Zvláštní místo v této činnosti zaujímaly obchody se slovanskými peněžními trhy, neboť Bohemia si už ve stanovách vytyčila, že bude působit k tomu, aby Slované uvnitř i vně habsburské monarchie „byli hospodářsky uvědomováni a usamostatňováni“.¹² Z tohoto vytčeného hesla uskutečnila banka zdařilé transakce na slovanském jihu, kde se podílela na zvyšování akciového kapitálu místních bank (Chorvatské úvěrní a směnárenské banky v Brodu n. S., Jadranské banky ad.). Nejpozoruhodnějších výsledků dosáhlo však technické oddělení banky pro vývoz českých hospodářských strojů, které zahájilo svou činnost 21. listopadu 1910 s cílem „konkurenci továren cizích z dosavadní posice vytlačit“.¹³

Na výnosnost tohoto podniku upozornila ÚBČS Bulharská obchodní banka v Ruščuku (Bálgarska tãrgovska banka), která byla založena domácím bulharským kapitálem a měla svou polohou zvláštní význam pro hospodářský život bulharského venkova. Pracovala v té době s akciovým kapitálem 5 mil. lvů a měla hustou síť filiálek (v Sofii, Varně, Burgasu,

¹⁰ Bohemia, akciová banka v Praze, Herold II, č. 1, str. 3.

¹¹ První výroční zpráva Bohemie, tamtéž, č. 15, str. 1.

¹² Srov. pozn. 10.

¹³ Technické oddělení pro prodej hospodářských strojů, Herold I, č. 14, str. 3.

Plovdivu a Gabrovu). Kromě jiných forem hospodářských styků navrhovala zřízení skladiště hospodářských strojů v Sofii.

ÚBČS přenechala návrh k vyřízení Bohemii, která vyslala v září roku 1910 své úředníky na dvouměsíční cestu do balkánských zemí ke studiu tamních hospodářských poměrů a ke zjištění možnosti odbytu českých hospodářských strojů.¹⁴ Brzy poté zřídila Bohemia technické oddělení, které začalo organizovat vývoz výrobků českých hospodářských strojů na Balkán.

Nové oddělení banky se zapojilo i do příprav k uspořádání výstavy českých hospodářských strojů v r. 1911 v Sofii. Ředitel oddělení dlel po celou dobu konání výstavy osobně v Sofii, „aby snahy vystavujících firem co nejučinněji podporoval“.¹⁵ Dopravní oddělení banky pak zajistilo vystavovatelům přepravu exponátů do Bulharska.

Ve spolupráci se Securitou a Bohemií byl v prosinci r. 1908 založen i třetí přidružený ústav ÚBČS Ústředná banka, účastinářsky spolok v Budapešti s akciovou jistinou 200 000 K, která byla zvýšena r. 1911 na 500 000 K. Tato akciová banka zajišťovala ÚBČS zastoupení v Uhrách, kde bylo nejenom široké uplatnění pro český kapitál, ale i cesta na slovanský jih. Činnost nového ústavu se vztahovala na všechny obory bankovníctví a opírala se o oddělení pro zboží, zvláštní oddělení komerční a oddělení americké.¹⁶

Roku 1908 přičlenila ještě ÚBČS ke svým přidruženým podnikům Pensijní ústav československého peněžnictví, jímž hodlala soustředit kapitálové rezervy starobní pojišťovny, r. 1910 akciovou pojišťovnu proti úrazům a vloupání Patria a téhož roku ustavila i Spolek hodnostářů československého peněžnictví. Spolek sice nesledoval výdělečné cíle, přesto však byl významnou oporou bankovní politiky, neboť bance zajišťoval vliv na jednotlivé peněžní organizace v Předlitavsku.¹⁷

V bankovních obchodech Ústřední banky českých spořitelén, stejně jako v transakcích jejich přidružených ústavů převládalo i nadále spojení se slovanským peněžnictvím, přitom však tu zaujaly významné postavení i styky s ústavy maďarskými a rumunskými.

Prvá z těchto okolností přinutila banku ke zdůraznění hesla slovanské hospodářské vzájemnosti, pod kterým obchodně pronikala na zahraniční peněžní trhy. Nejlépe bylo tento záměr poznat ze stanoviska, které zaujalo ředitelství banky k ekonomickým projektům tzv. novoslovanství.

Prostřednictvím Národní rady české navázala ÚBČS zvlášť těsné styky s K. Kramářem, který pro banku vykonával od r. 1907 četné intervence u vládních míst i u centrálních vídeňských úřadů, podobně jako s J. Preissem, který spolupracoval při zadávání inzerátů banky v Národních listech, Textilním obzoru apod. Těsné spojení s tvůrcem novoslovenského programu i s autorem projektu Slovanské banky přivedlo ÚBČS i do komise

¹⁴ Bohemia, tamtéž, č. 11, str. 6; Technické oddělení pro vývoz hospodářských strojů, tamtéž, č. 13, str. 3; O možnosti vývozu hospodářských strojů do zemi jihoslovenských, Český strojník a elektrotechnik X, č. 11, str. 101.

¹⁵ Výstava v Sofii, Herold II, č. 41, str. 2; Ve prospěch českého exportu, tamtéž, č. 28, str. 2.

¹⁶ Ústředná banka, Herold I, č. 14, str. 2.

¹⁷ Spolek hodnostářů československého peněžnictví, Národní listy 29. IX. 1910.

bankovní při Národní radě české, která se aktivně zúčastnila příprav Slovanského sjezdu v Praze r. 1908.¹⁸

V průběhu sjezdových jednání pak pozvalo ředitelství ÚBČS ruské a jihoslovanské finančníky k návštěvě své pražské centrály, přičemž nedošlo jen k oficiálnímu seznámení, nýbrž i k obchodnímu jednání (pokusy o lombardování nebo převzetí do prodeje půjčky města Kyjeva). Slovanský sjezd totiž spadal v jedno s plány banky o navázání úvěrních styků s bulharskými a ruskými peněžními ústavy. Tyto plány nabyly velmi konkrétní podoby už v únoru r. 1907, kdy výkonný výbor banky podal obšírný přípis na sofijské a petrohradské ministerstvo financí a vyžádal si informace o tamním peněžnictví.¹⁹

Stejně aktivně se zapojila ÚBČS i do práce pořizovacího komitétu Slovanské banky, jemuž vypomáhala i finančními příspěvky. Prostřednictvím svého delegáta sledovala banka bedlivě všechna jednání tohoto komitétu a v listopadu r. 1908 si dokonce vyžádala i návštěvu K. Kramáře „kvůli orientování jeho a promluvení o dojmu, jaký jednání činí“.²⁰ Při této příležitosti tlumočilo ředitelství banky k novoslovanskému ekonomickému projektu i své připomínky, v nichž zazněly i určité obavy z toho, aby Slovanská banka nevyčerpala české finanční prostředky přílišným angažováním na ruských peněžních trzích.

Projekt Slovanské banky se v jednáních výkonného výboru ÚBČS objevil znovu i po Slovanském sjezdu v Sofii r. 1910, kdy si banka dala předložit od sjezdových delegátů o této otázce podrobnou zprávu, která byla vzata na vědomí „se vztahem na záměry naše“.²¹

I když pozdější vývoj ukázal, že myšlenka založení Slovanské banky se zrodila předčasně, přesto přijala ÚBČS tento projekt velmi sympaticky a ve výroční zprávě z r. 1908 se dokonce nekriticky označila za jeho nepřímou autorku: „Projednávání Slovanské banky účastnili jsme se dle možnosti a považujeme příslušné pokusy jen za popud, plynoucí z úspěšné práce naší ve směru hospodářského sjednocení prvků sobě blízkých, neboť nějakých nových snah jsme dosud nepostřehli. Nevybočíme zajisté z hranice skromnosti, konstatujeme-li také na těchto místech, že až dosud jsme jedinou organisací bankovní, která ve své správě dovedla soustřediti všechny slovanské národnosti této říše bez rozdílu, jak tomu nasvědčuje i obchodní politika dle číselného dokladu.“²²

Z uvedeného citátu vyplývá, že banka se nemínila vzdát slov o praktickém uskutečňování idejí slovanské ekonomické solidarity. Tento původní program byl však s rostoucími maďarskými a rumunskými transakcemi postupně rozšiřován na hospodářskou spolupráci všech národů, které podle mluvy bankovního věstníku ohrožovala utlačující moc vídeňských velkobank. Český kapitál byl při tomto zdůvodňování své expanze gloriifikován na bojovníka proti Vídni a proti bídě, která se prý zahrnzdila

¹⁸ AIB, fond ÚBČS, sign. A 26, VV 10. XI. 1907; sign. A 25, VV 23. III. 1907.

¹⁹ Tamtéž, sign. A 26, VV 18. a 25. VII. 1908; sign. A 14, SR 21. VI. 1908. Srov. i Pokroková revue IV (1907–1908), str. 593.

²⁰ AIB, fond ÚBČS, sign. A 27, VV 28. IX. a 5. XI. 1908 a 2. IV. 1909.

²¹ Tamtéž, sign. A 28, VV 29. IV. a 9. XII. 1910.

²² ÚBČS 6. (1908). Od 1. I. do 31. XII. 1908, Praha 1908, str. 9.

následkem rakousko-uherské hospodářské politiky v zaostalých oblastech monarchie.²³

Zdůrazňování ideje slovanské vzájemnosti a hospodářské jednoty utlačovaných národů v Rakousko-Uhersku mělo vyzbrojit banku ideologicky proti konkurenci a otevřít tak cestu k dalším kapitálovým výbojům.

Léta 1908–1910 byla v činnosti ÚBČS i jejich přidružených ústavů dobou vrcholu v jejím předválečném vývoji. Vyznačovala se neobyčejnou horlivostí v uzavírání jednotlivých bankovních obchodů i lehkomyšlnou snahou vytvořit za každou cenu ústav, který by na sebe soustředil co nejvíce provozovacích prostředků. Tato skutečnost se plně odrazila i v růstu bankovní organizace a v rekordních emisích bankovních akcií.

K usnadnění mimočeských obchodů přistoupila banka k otevření dalších filiálek. Dne 17. října 1908 projednával její výkonný výbor návrh na zřízení filiálky v Bosně a Hercegovině, správní rada však zaujala k návrhu vyčkávací stanovisko a zmocnila výkonný výbor pouze k prozatímnímu vyjednávání. V polovině února r. 1909 vykonal pak jeden z bankovních ředitelů akviziční cestu do Sarajeva, po níž byl projekt vzhledem k trvající anekční krizi odložen.²⁴

Téměř současně s tímto rozhodnutím byl podán návrh, aby byla co nejdříve založena filiálka v Černovicích. Přípravné práce byly provedeny ve velmi krátké době a nová filiálka mohla zahájit svou činnost už od 5. července 1909.²⁵

S podobným kvapem byla zřízena o rok později i filiálka v Krakově. Koncem dubna r. 1910 byl vyslán na informační cestu do západní Haliče jeden z bankovních úředníků, který byl po svém návratu okamžitě pověřen zařizovacími pracemi. Po jejich skončení otevřela krakovská filiálka své kanceláře 1. července 1910.²⁶

Stejně horečným tempem, s jakým byly uváděny v život nové bankovní filiálky, rozmnožovala ÚBČS nezadržitelně i svou kapitálovou základnu. Z 10 mil. K v r. 1907 byl akciový kapitál zvýšen a splacen r. 1909 na 15 mil. K a r. 1910 na 25 mil. K.²⁷ Akcie byly přitom rozděleny z menší poloviny na peněžní ústavy a hodnotáře peněžních ústavů a z větší poloviny mezi soukromníky.

Tato kapitálová expanze poměrně mladého ústavu, která bila do očí nejen konkurenci, ale začasť i vlastním akcionářům a vkladatelům, se stala předmětem četných kritik.

Odpor proti postupu ÚBČS do mimočeských zemí se přenesl nejdříve do valných hromad Rakousko-uherské banky a projevoval se v tom, že cedulový ústav odmítal bance reeskontovat materiál, který prý nemohl

²³ Češi v Uhrách, *Herold* I, č. 17, str. 1; Význam peněžních ústavů na Slovensku, tamtéž II, č. 29, str. 1; Češi, Maďari a Rakousko-uherská banka, *Český Lloyd* 7. II. 1911; Strašák Maďar a ubožák Slovan, tamtéž 11. III. 1911, ad.

²⁴ AIB, fond ÚBČS, sign. A 27, VV 17. X. 1908 a 12. a 27. II. 1909; sign. A 14, SR 18. X. 1908. Srov. i *Drang nach Osten*, *Herold* II, č. 23, str. 1.

²⁵ AIB, fond ÚBČS, sign. A 27, VV 2., 17. a 30. IV. 1909; sign. A 15, SR 18. IV. 1909. Srov. i *Compass XLIII* (1910), I, Vídeň 1909, str. 204.

²⁶ AIB, sign. A 15, SR 24. IV. 1910; sign. A 27, VV 29. IV. 1910. Srov. i *Compass XLIV* (1911), I, Vídeň 1910, str. 208.

²⁷ *Compass XLII* (1909), I, Vídeň 1908, str. 209; *XLIV* (1911), I, Vídeň 1910, str. 208; *XLV* (1912), I, Vídeň 1911, str. 218.

být cenzurován. Vrchní ředitel J. Pátek využil tohoto odmítavého stanoviska k vytvoření opoziční skupiny českých akcionářů, kteří pak vystupovali na valných hromadách Rakousko-uherské banky s ostentativními požadavky.

Opozice zejména dokazovala, že zastoupení českého kapitálu se na valných hromadách rakousko-uherského cedulového ústavu od r. 1903 soustavně zvyšovalo, přesto ale německá většina odmítala volit české zástupce do generální rady a připustit je k účasti i v ostatních správních a reprezentčních orgánech ústavu. Opozice proto hrozila, že se bude svých požadavků domáhat politickým bojem.²⁸

Čas od času se polemiky z valných hromad Rakousko-uherské banky přenášely skutečně i na politické pole, kde byly živeny zejména německou konkurencí. Z této strany bylo příznačné vystoupení křesťanskosociálního poslance Miklase 16. VI. 1909 v poslanecké sněmovně říšské rady, který varoval před nebezpečím velkosrbského hnutí a jeho spojením s českou kapitálovou expanzí na jihu monarchie. Obvinění bylo komentováno listem *Deutsches Volksblatt* v takových barvách, že se jím s neobyčejnou podrobností zabývalo ministerstvo financí a presidium ministerské rady ve Vídni.²⁹

Když se později přidávala k této kampani podobnými útoky i česká žurnalistika, založila si ÚBČS k obraně svých zájmů zvláštní časopis, který vydávala v letech 1910–1912.³⁰

Přes tyto kritické výhrady k bankovním obchodům ÚBČS se však dají léta 1908–1910 charakterizovat ve vývoji banky jako doba vrcholných kapitálových výbojů. Rychlý vzrůst svěřeného jmění podněcoval ředitelství banky k neobyčejné aktivitě, která se však záhy projevila jako velmi riskantní experiment. Ačkoliv celková obchodní bilance v r. 1911 dopadla ještě pro banku ciferně dobře, přesto přinesl průběh tohoto roku dosavadnímu vývoji bankovních obchodů překvapivý obrat k horšímu.

V prvním pololetí toho roku se obchodní činnost ÚBČS vyvíjela ještě hladce, její nerušený průběh však byl jen klidem před bouří, která se ohlásila už v druhém pololetí a byla rozdmýchávána i celkově nepříznivým hospodářským vývojem v tomto období.

*

V r. 1911 prošly jednotlivé průmyslové obory konjunkturou, která byla vypjatější v odvětvích těžkého průmyslu než v odvětvích průmyslu lehkého. Konjunktura se přenesla i do první poloviny r. 1912, kdy však byla vystřídána náhlým krizovým zvratem, který zasáhl především obory spotřebního průmyslu a prohloubil tak ještě dále nerovnoměrnost ve vývoji celorakouské průmyslové produkce. Situaci zhoršovaly i politické události na Balkáně, jejichž následkem došlo ke stagnaci hospodářského života

²⁸ Pamětní spis o českých požadavcích při obnově privileje Rakousko-uherské banky, Praha 1910 a rovněž výroční zprávy Rakousko-uherské banky z let 1906–1914, uložené v Ústředním archivu Státní pojišťovny v Praze, fond Slavia, sign. 100–9.

²⁹ *Die Adria*, *Deutsches Volksblatt* 18. VI. 1906; SÚA, MRP/R, Kor-724/09.

³⁰ *Herold českoslovanského peněžnictví*. Věstník ÚBČS a přidružených ústavů, odp. red. E. Grégr.

v Haliči a v Uhrách a dále k redukcí výroby vývozních průmyslových odvětví.

Na peněžní trhy vnesly tyto poměry velkou potřebu peněz, která nastala už na podzim r. 1910. Po jistém uvolnění zpočátku r. 1911 došlo však k opětnému zdražení a nedostatku hotových peněžních prostředků, spojenému s poklesem kursů cenných papírů a na druhé straně se zvýšením úrokových sazeb. Obchodní banky tak přicházely o zisky z činnosti zkladatelské, zatímco běžné úvěrové transakce i obchod se zbožím zajišťovaly možnost ke slušným výdělkům.

Celá situace se stala zkouškou zvláště u těch ústavů, které vyrostly poměrně rychle a nevidanými emisemi podstatně posunuly poměr mezi vlastním a svěřeným jměním. Zkouška byla o to přísnější, že neklid v období balkánských válek i vybírání vkladů se dostavily náhle a uprostřed oživené průmyslové konjunktury. Jednou z postižených bank byla i ÚBČS se svými přidruženými ústavy, v jejichž vývoji se objevily první krizové příznaky už v r. 1911.

Byla to zejména spořitelna v Semilech, která své prostředky imobilizovala v průmyslu do té míry, že ji banka musila podepřít velkým úvěrem a zúčastnit se sanační akce. Stejně tak obligo firmy J. Hernych vzrostlo do nepřiměřených rozměrů, takže banka byla přinucena usilovat o zvýšení vlivu na záležitosti firmy, kterou po dlouhém jednání přeměnila ve společnost s ručením omezeným.

Ještě více než domácí bankovní závazky vyčerpávaly však ÚBČS její mimočeské transakce. V prvé řadě odhalilo všechny své nevýhody spojení s Münzovou společností, která podnikala rozsáhlé dopravní, hotelové a bytové stavby v rakouském Přímoří a stala se už na podzim r. 1910 insolventní. Banka musila vyrovnat její špatné finanční poměry převedením jejich akcií do vlastnictví Security, která odprodávala akcie na hotelové a bytové stavby, zatímco největší položku — akcie opatijské malodráhy — nabídla zástupcům obce Opatije. Po přijetí nabídky musila banka přivtělit obci k zakoupení akcií čtyřletý kontokorentní úvěr při 5% úroku.³¹

Ještě nepříznivěji se však vyvíjely rozsáhlé dřevařské obchody, které ÚBČS financovala v Bukovině. V srpnu r. 1910 vznikly rozpory mezi ústřednou rumunských raiffeisenek (Centrala insotirililor economice romane din Bucovina) a velkými dřevařskými firmami Ballan & Co. a Blandu & Co., přičemž vyšlo najevo, že černovická filiálka banky překročila bez vědomí výkonného výboru i správní rady úvěr první firmě ze 750 000 K na 1,8 mil. K a druhé firmě z 1 850 000 K na 3 378 000 K. Úvěr byl přečerpán s předpokladem, že výkonný výbor by takových obnosů nepovolil.

Celou záležitost odjel do Černovic osobně prověřit vrchní ředitel banky a dřevařským obchodům věnoval většinu svého dalšího jednání výkonný výbor, stejně jako správní rada banky. Oba orgány napínaly všechny síly k tomu, aby banka v Bukovině neutrpěla velkých ztrát a staraly se o zajištění rovnováhy poměrů.³²

³¹ AIB, fond ÚBČS, sign. A 28, VV 1. VII. a 26. VIII. 1910; sign. A 29, VV 18. V., 24. VI. a 12. VIII. 1911. Srov. i Opatijská malodráha, Herold III, č. 26, str. 1.

³² AIB, fond ÚBČS, sign. A 28, VV 13. VIII., 3. a 23. IX. a 11., 12. XI. 1910; sign. A 15, SR 3. X., 13. XI. a 18. XII. 1910.

³³ Sanace bukovinských raiffeisenek, Čas 12. a 14. XI. 1911; Bukovinské obchody

Veřejnost byla o těchto poměrech zpravována poplašnými články, uveřejňovanými zejména v německých listech (Sonn- und Montagszeitung, Öst. Volkswirth, Spar- und Rentenzeitung), k nimž se řadily i výpady českého tisku. V kritikách se poukazovalo zejména na to, že dřevařský obchod v Bukovině nestál na zdravých základech a že banka se neměla odcizovat svému původnímu programu, tj. podpoře českých spořitelů, a neměla provozovat riskantní podnikatelské obchody vývozem svého kapitálu za hranice českých zemí.³³

Banka na tyto výpady odpovídala ve svém bankovním časopise. Polemika jí však nijak nebránila v tom, aby postupně nevypovídala úvěry povolené na rumunské dřevařské obchody. Nejprve byl vypovězen úvěr oběma dřevařským firmám, později i ústředním bukovinským raiffeisenek. Trochu ulehčení však nastalo teprve tehdy, když bukovinské dřevařské obchody převzala i zaplatila akciová společnost Bucovina, jejíž akcie za 300 000 K byly upsány Bohemií a Securitou.³⁴

I tak však zůstala za rumunskou transakcí ÚBČS vysoká pohledávka, která se stala těžko dobyvatelnou a zamýšlená akce k jejímu uvolnění byla ponechána na pozdější dobu. Nové úvěry přestávala banka postupně povolovat a staré nechávala čerpat jen s nelibostí. Přesto však ani v tomto kritickém období se nechtěla najednou vzdát dobyvačné podnikavosti a opustit bez boje vyšlapanou již cestu kapitálové expanze.

Koncem dubna r. 1911 odjel například její ředitel J. Jiroušek do Bělehradu, aby tu podepsal s Bělehradskou obchodní bankou (Beogradska trgovačka banka) smlouvu „o důležitých záměrech obchodních do budoucna ve spojitosti s ústavem našim“.³⁵

Bělehradský ústav vyvíjel činnost od r. 1894 a opíral se o 2 mil. dinarů akciového kapitálu. Měl vlastní továrnu na cement a jeho technické oddělení se zabývalo prodejem hospodářských strojů. Úvěrní smlouvou s tímto ústavem se ÚBČS zavázala převzít velkou část jeho nových akcií s podmínkou, že bude do její správní rady kandidovat 3 členy.

Bělehradská transakce nebyla přijata zasvěcenými kruhy s velkými sympatiemi, neboť k ní došlo v době ztížených obchodních poměrů. Nepříznivému přijetí se snažila banka čelit brožurou o srbsko-českých peněžních vztazích, v níž zazněla v plné šíři známá slova o slovanské hospodářské vzájemnosti.³⁶

Zatímco ztížená situace přinutila ÚBČS k určitému redukování jejího obchodního programu, provozovaly její přidružené ústavy bankovní obchody i nadále bez jakékoliv zdrženlivosti.

S ohledem na velké a nemobilní úvěry chtěla banka vyjasnit právní poměry Security a Bohemie, a vyloučila proto ze svého úřednického statutu všechny síly, které sloužily oběma přidruženým ústavům. Později

ÚBČS, Herold I, č. 11, str. 3; Bucovina po stránce hospodářské, tamtéž, č. 13, str. 3; Národní politika bank a jich poslání co úvaha novoroční, tamtéž II, č. 2, str. 1; Vývoz kapitálu, tamtéž, č. 26, str. 3.

³⁴ AIB, fond ÚBČS, sign. A 29, VV 27. I. a 9. III. 1912 a 12. V. a 3. IX. 1911. Srov. i ÚBČS a dřevařské obchody v Bukovině, Herold II, č. 36, str. 1; Dřevařské obchody našeho ústavu v Bukovině, tamtéž, č. 47, str. 1.

³⁵ AIB, fond ÚBČS, sign. A 29, VV 29. IV. 1911.

³⁶ S. Kukla, Srbské peněžnictví a český kapitál, Praha—Bělehrad 1912.

přistoupilo k tomuto opatření ještě vytvoření syndikátu pro zpětný nákup akcií banky i přidružené ústavů. Syndikát však neměl právního opodstatnění a jednotlivé nepravidelnosti jen ještě dále zvyšoval.

Nápor zneklidněných akcionářů, podobně jako varovné zprávy národohospodářské publicistiky se těmito úpravami nepodařilo nijak uklidnit, zvláště když přidružené ústavy slevovaly ze svých původních transakcí jen minimálně.

Týkalo se to zejména akciové banky Bohemie, která byla svou obchodní činností silně angažována právě na Balkáně. Spolu s Jadranskou bankou se zúčastnila v květnu r. 1911 přeměny zasilatelského a podnikatelského závodu Balkan v Terstu v akciovou společnost s akciovým kapitálem 500 000 K a v listopadu r. 1911 uzavřela smlouvu s paroplavební společností Austro-Americana v Terstu pro dopravu sezónních dělníků ze slovanských zemí do zámoří.³⁷

Už dříve se zúčastnila Bohemia zvyšování akciového kapitálu Chorvatské úvěrní a směnářské banky v Brodu n. S. a spojení s touto bankou ji přivedlo k financování dřevařských obchodů, které provozovaly firmy Drina a Sáva v Brodu n. S. a firma Mitićova v Banjaluce.

Zvlášť odvážné bylo spojení s firmou Sáva, na jejímž založení se Bohemia podílela kapitálem 250 000 K a navrhovala jí další úvěr ve výši 750 000 K. Snažila se vejít s touto firmou v přímý styk bez zajištění jiného peněžního ústavu, obávala se však, „aby takováto změna programu obchodního nebyla ve veřejnost uváděna, jelikož konkurence by úchytku tuto zajisté na úkor náš hleděla využítkovati“.³⁸

Po úspěchu výstavy českých hospodářských strojů v Sofii začalo technické oddělení Bohemie budovat velmi rychle svá zastupitelství v Brodu n. S., Záhřebu, Bělehradě, Ruščuku, později také v Krakově a ve Lvově a nakonec i v Budapešti.³⁹

Zastupitelství se zřizovala nejčastěji uzavíráním komanditních smluv s jednotlivými velkoobchodníky, kteří se pak stávali zástupci Bohemie pro obchod českými hospodářskými stroji v příslušném odbytišti. Velmi příznivých výsledků bylo dosaženo zejména v bulharském Ruščuku, kde Bohemia akcionovala firmu H. Langbehma a přeměnila ji v Bulharskou obchodní společnost v Ruščuku s pobočkami v Sofii, Plovdivu a Varně. Společnost prodala jen na jaře r. 1912 za 125 000 franků různé hospodářské stroje a další příznivý vývoj tohoto obchodování překazila teprve až válečná situace v období balkánských válek.

Přes tyto díle úspěchy ÚBČS a zejména jejího přidruženého ústavu Bohemie v běžných obchodech úvěrových a v obchodech se zbožím se však nad bankou stahovaly stále hrozivěji příznaky stagnace a stávaly se předmětem stále ostřejších výpadů realistické a národně sociální publicistiky.⁴⁰

³⁷ AIB, fond ÚBČS, sign. A 29, VV 8. IV., 12. V., 8. VII. a 3. XI. 1911. Srov. i Nová společnost pro mezinárodní dopravu, Herold III, č. 45, str. 4.

³⁸ AIB, fond ÚBČS, sign. A 30, VV 24. II. 1912.

³⁹ Tamtéž, VV 15. III. 1912. Srov. i Výroční zpráva Bohemie, akciové banky v Praze, za r. 1911, Herold III, č. 9, str. 1.

⁴⁰ Finanční starosti, Naše doba XX, str. 1–5; Vývoz českého kapitálu, Čas 10. III. 1912 a 13. III. 1912; Český kapitál v Uhrách, tamtéž 22. IX. 1912; O exportu českého

Příčin ke kritikám bylo mnoho a nové se objevovaly. Banka už neměla jen starost o udržení vlastních obchodů, ale i o opatřování kapitálu. Odliv vkladů se totiž začínal rovnat opravdovému vkladovému poplachu. Přitom byly úvěry povolené do 35 miliónů K přidruženým ústavům imobilizovány, dalších 15 miliónů K z úvěrů černovické filiálky bylo nelikvidních a zbytek vkladů 30 miliónů K byl vyčerpán zpětným nákupem 4⁰/₀ bankovních dluhopisů, které byly bance na burse vráceny za zvlášť nápadného poklesu kursů.

To vše vzbudilo pozornost vlády, která vyslala do banky druhého vládního komisaře, zatímco Zemská banka království Českého, Živnostenská banka a Pražská úvěrní banka navrhovaly, aby se stav banky vyjasnil revizí. Podle revizní zprávy vykazovala bilance k 30. červnu 1912 ještě malý zisk, ve druhé polovině r. 1912 se však objevily ztráty, na jejichž výši se revizní orgány nemohly shodnout. Průběh bankovních obchodů a otřesená důvěra akcionářů uvedly tak banku do neutěšených poměrů, které vstoupily následkem nejistých politických poměrů na Balkáně přímo do kritického stadia.⁴¹

Balkánské války imobilizovaly 5 miliónů K úvěrů, které měla ÚBČS umístěny v Srbsku, Černé Hoře, Bulharsku a Rumunsku. Zvlášť ohroženy byly transakce v Bělehradě, kde bylo navázáno velmi těsné spojení s Bělehradskou obchodní bankou.

V lednu r. 1912 se tento ústav obrátil na ÚBČS se žádostí o poskytnutí úvěru 500 000 K na rekonstrukci cementárny v Popovci. Úvěr byl povolen, ačkoliv se vědělo, že bělehradský ústav investoval do tohoto podniku nadměrné množství kapitálu.⁴² Cementárna pracovala s ohledem na vzniklou válečnou situaci se ztrátami, takže povolené úvěry se staly nemobilní a celý kapitál ústavu, jehož akcií vlastnila banka za 700 000 K, se stal neproduktivní. Z velmi nebezpečné situace se banka dostala teprve tehdy, když se jí podařilo získat pro celou transakci francouzský kapitál a se ztrátami pak převedla cementárnu v říjnu r. 1913 do rukou francouzsko-srbské akciové společnosti.

Podobně nemile se projevíly důsledky balkánských válek i v úvěrových stycích s firmou J. Hernych a v obchodech černovické filiálky.

Obligo firmy Hernychovy dosáhlo u Security výše 13 mil. K a vyžadovalo si dalšího zvýšení. Následkem válečných událostí byla totiž uzavřena hlavní balkánská odbytiště firmy, takže její závody omezovaly postupně od listopadu r. 1912 svou výrobu a pokud pracovaly, bylo to výhradně jen pro sklad.⁴³ Poněvadž nebyla naděje na zlepšení odbytových poměrů, podala firma v prosinci r. 1912 pražskému místodržitelství komuniké o svém úmyslu úplně zastavit výrobu, který uskutečnila s platností od 1. ledna 1913.

Za těchto okolností žádala Securitas pro firmu zvýšení úvěru z 13 na

kapitálu, tamtéž 24. X. 1912; Ještě o kapitálovém vývozu našich bank, Čas 13. XI. 1912; Z české finanční politiky, České slovo 13. III. 1912; Nynější stav českého peněžnictví, tamtéž — Večerník, 19. IV. 1912.

⁴¹ Výroční zpráva ÚBČS za r. 1912, Praha 1913.

⁴² AIB, fond ÚBČS, sign. A 30, VV 19. I., 24. V. 1912, 20. VI. a 3. X. 1913. Srov. i Mobilizace v Srbsku a peněžní ústavy, Herald III, č. 40, str. 2.

⁴³ AIB, fond ÚBČS, sign. A 30, VV 15. XI., 7. a 14. XII. 1912.

15 mil. K. Prostředky ÚBČS však byly počátkem r. 1913 natolik vyčerpány, že byla nucena přenést další financování firmy na jiné české obchodní banky. Celou záležitost se podařilo ukončit s velkou námahou teprve až v průběhu první světové války, kdy byla za spolupráce Živnostenské banky, Pražské úvěrní banky a Pozemkové banky přeměněna firma na Akciové textilní závody J. Hernych a syn s akciovým kapitálem 12 mil. K.

Styky se svazy rumunských a rusínských raiffeisenek se podařilo rovněž uzavřít jednáním se Zemským výborem vévodství bukovinského. Bukovinská vláda navrhla r. 1912 zaplacení dluhů tamních raiffeisenek poskytnutím zvláštní zápůjčky. Teprve po vleklém sankcionování tohoto návrhu mohla ÚBČS akce využít a dnem 7. prosince 1913 se jí podařilo vyrovnat pohledávky s oběma svazy s tím, že převzala 15 mil. K nominale 4⁰/₀ komunálních obligací bukovinské zemské vlády.⁴⁴

Naproti tomu dřevařské obchody skončily pro banku nepříznivě. Akcie společnosti Bucovina v Černovicích, které banka obdržela za předání dřevařských obchodů, byly sice prodány, zato však realizace majetku likvidujících dřevařských firem byla neúspěšná. Při konečné likvidaci pohledávek u rumunských dřevařských firem vznikla bance ztráta 650 000 K, která byla určena k odpisu z řádného rezervního fondu.⁴⁵

Počátkem r. 1913 nastaly ve vedení ÚBČS zásadní personální změny. Na místo dosavadního vrchního ředitele J. Pátka nastoupil ředitel vídeňské filiálky A. Weinzettl a presidentem správní rady se stal za zesnulého G. Pöschla L. Pinkas. S novými funkcionáři přišli do vedení banky ještě další úředníci a správní radové s pevným rozhodnutím skončit éru „strašného hospodářství“.⁴⁶

V prvé řadě upustili od umělého udržování kursu 4⁰/₀ bankovních dluhopisů a dosaženého zisku použili k odpisům efektivní ztráty asi 6 mil. K, způsobené lehkomyšlnými obchody doma i v zahraničí. Dividendový kupón ÚBČS tak byl r. 1912 prvním kupónem české banky, který zůstal nehonorován. Na valné hromadě akcionářů 10. dubna 1913 byly pak přijaty stanovy, které výslovně zakazovaly jakoukoliv přímou i nepřímou účast při zakládání průmyslových podniků a rovněž bylo změněno ustanovení o složení správní rady (polovina členů měla být volena českými spříteľnami).⁴⁷

*

V letech 1908–1910 stála ÚBČS na vrcholu své hospodářské prosperity před první světovou válkou. Při poskytování směnečných úvěrů za hranicemi českých zemí neopomíjela zdůrazňovat, že tím prakticky uskutečňuje ideu slovanské vzájemnosti, nebo alespoň myšlenku hospodářské solidarity s neněmeckými národy rakousko-uherské monarchie. Slovanský

⁴⁴ AIB, fond ÚBČS, sign. A 30, VV 11. a 26. X. 1912; sign. A 31, VV 11. a 18. I., 18. VII. a 8. VIII. 1913. Srov. i Sanace bukovinských raiffeisenek, Herold III, č. 24, str. 1.

⁴⁵ AIB, fond ÚBČS, sign. A 30, VV 17. V. a 20. VI. 1913.

⁴⁶ Z. V. Tobolka, Proces dr. Kramáře a jeho přátel, III/1, str. 94–97.

⁴⁷ Compass XLVIII (1915), I, Vídeň 1914, str. 250–252; Stanovy ÚBČS, Tiskem Dra E. Grégra a syna v Praze, Praha 1912.

ráz této formy aktivních bankovních obchodů usnadňoval i její expanzi na slovanské (a nejen slovanské!) peněžní trhy, které se nacházely za hranicemi Rakousko-Uherska.

Vedle běžných bankovních obchodů (v nichž aktivní obchody s ohledem na peněžní situaci zatlačily do pozadí obchody pasivní) však začala banka provozovat i mimořádné bankovní transakce, které uskutečňovala zejména prostřednictvím svých přidružených ústavů: Securitas navázala zvláště těsné spojení s průmyslovým podnikáním doma i na slovanském jihu, Bohemia si pak vzala na starost organizaci vystěhovaleckých peněz, ale i činnost zakladatelskou a obchod se zbožím zvláště na balkánských trzích. Oba přidružené ústavy pracovaly v intencích své mateřské banky, která jim přenechávala zejména nepohodlné bankovní operace.

Na své mládí a krátkou tradici rozvinula ÚBČS v letech 1908–1910 činnost, která vzbudila pozornost hospodářských kruhů i dobové publicistiky. Proti horečnému rozvoji banky, který poutal značné kapitály a zvyšoval do nebezpečných rozměrů nesoulad mezi vlastním a svěřeným jměním, objevovaly se první výhrady, jichž s postupem doby a stupňující se stagnací stále přibývalo. S kritikami vyšlo najevo, že většinu bankovních obchodů uzavírala banka i přidružené ústavy příliš nerozvázně. Tato činnost vrhla na růst ÚBČS četné stíny, které vyvstaly v ostrých konturách zvláště v r. 1912, kdy došlo k citelnému poklesu kursů cenných papírů i ke ztrátám zisku z činnosti zakladatelské a emisních obchodů.

Zvláště nepříznivé důsledky měly pro banku vztahy k Securitě a Bohemii, které byly jen formálně samostatné. Přesto se oba pobočné ústavy pouštěly do odvážných transakcí, které nebyly provedeny s náležitou opatrností, neboť poutaly značnou část provozovacích fondů. Ani mateřská banka se však neubránila četným obchodním výstřelkům, z nichž zvláště obchodní styk se svazem rumunských a rusinských raiffeisenek hraničil přímo se spekulací.

Výjimkou v této nepříjemné situaci byly jen běžné úvěrové obchody a obchod se zbožím, které přinesly určitý zisk, jehož však vedení banky musilo použít k dotaci jednotlivých fondů.

Jen s velkým vypětím se podařilo novému ředitelství a správní radě vyvést ústav z hrozící situace, uchránit jej od dalších ztrát a vrátit původnímu poslání. ÚBČS opustila velké plány (vyvinout se za jakoukoliv cenu v českou velkobanku, která by na sebe soustředila co největší provozovací prostředky a stala se největším vývozcem českého kapitálu) a vrátila se k funkci, kterou měla plnit od začátku své činnosti: stala se peněžním ústředím českých spořitelů.

ZUSAMMENFASSUNG

Bereits vor dem ersten Weltkrieg veranlaßten die Entwicklungsbesonderheiten der tschechischen Ökonomie einige Prager Handelsbanken zur Einstellung auf die Unterbringung von eigenem Kapital nicht nur auf den Innen- sondern auch auf den Außenabsatzmärkten. Haupttrend der tschechischen Kapitalexpansion lief auf die weniger entwickelten Gebiete der habsburgischen Monarchie hinaus, zum Teil auch auf die Gebiete außerhalb Österreich-Ungarns.

Neben der Gewerbebank (Živnostenská banka), der Prager Kreditbank (Pražská úvěrová banka) und der Tschechischen Industriebank (Česká průmyslová banka) beteiligte sich an diesen Kapitalvorstößen auch eine neue und ungewöhnlich unternehmende Geldanstalt — die Zentralbank tschechischer Sparkassen (Ústřední banka českých spořitelén).

In ihrem ersten Entwicklungszeitabschnitt 1903—1907 begrenzte die Bank ihr Handelsprogramm im Grunde genommen nur auf die üblichen Bankgeschäftsformen. Nichtsdestoweniger erreichte sie hier markante Erfolge und verstand es diese auf dem breiten Innenmarkt der habsburgischen Monarchie, vor allem in Kroatien-Slawonien, später auch in Gallizien und in übrigen österreichisch-ungarischen von der slawischen Bevölkerung bewohnten Gebieten zur Geltung zu bringen.

In den Jahren 1908—1910 stand die Bank auf dem Höhepunkt ihrer wirtschaftlichen Prosperität. Neben den üblichen Bankgeschäften begann sie auch außergewöhnliche bankmäßige Transaktionen zu treiben, die vorzugsweise durch ihre Nebenanstalten verwirklicht wurden („Securitas“ knüpfte eine besonders enge Verbindung mit dem Industrieunternehmen daheim und in slawischen Ländern an, „Bohemia“ übernahm die Sorge für die Organisierung des Auswanderergeldes, für die Gründertätigkeit und den Warenhandel vor allem auf den slawischen Märkten). Für ihr Jungsein und kurze Tradition erfuhr die Bank einen fieberhaften Aufschwung, der ansehnliche Kapitalien fesselte, und das Mißverhältnis zwischen eigenem und anvertrautem Vermögen in gefährliche Ausmaße trieb.

Die letzte Entwicklungsetappen bis zum Jahre 1914 wurde zur Stabilitätsprobe der Bankgeschäfte, denn sie hatte eine fühlbare Herabsetzung in Wertpapierkursen und Gewinnverluste aus den Gründer- und Emissionsgeschäften herbeigeführt. Die Transaktionen der Nebenanstalten wurden nicht mit gebührendem Vorbedacht durchgeführt, denn sie fesselten einen beträchtlichen Teil der Betriebsfonds. Selbst die Stammanstalt verwehrte sich nicht der Geschäftsexzentrizitäten, von denen namentlich die Verbindung mit den Verbänden rumänischer und ruthenischer Raiffeisenkassen dicht an Spekulation grenzte.

Nur mit großer Anspannung gelang es der neuen Direktion und dem geänderten Verwaltungsrat die Bank aus der drohenden Situation hinauszuführen, sie von weiteren Verluste zu bewahren, und ihr wieder die ursprüngliche Aufgabe zurückzuerstatten. Die Bank mußte auf großzügige Pläne Verzicht leisten und dazu werden, was sie von Anbeginn ihrer Tätigkeit sein sollte — Geldanstalt tschechischer Sparkassen.

Trotz diesen negativen Erfahrungen blieb hier das Streben der Zentralbank tschechischer Sparkassen (Ústřední banka českých spořitelén) sich um jeden Preis zu einer tschechischen Bank zu entwickeln, welche in ihren Händen die möglichst größten Betriebsmittel konzentrieren dürfte und zu dem größten tschechischen Kapitalexporteur würde; ein interessanter Beweis tschechischer Kapitalvorstöße vor dem ersten Weltkrieg.